

รู้เท่า...รู้ทันสื่อ...ของเยาวชนไทย

นริรัตน์ สร้อยศรี¹

ในยุคของสิทธิและเสรีภาพเรื่องการติดต่อสื่อสารเพื่อพูนประโยชน์ของคนไทยในยุคนี้หนีไม่พ้นเรื่องเครื่องมือและข่าวสารที่อยู่รายรอบตัว ดังที่กล่าวกันว่า “การสื่อสารไร้พรมแดน” ด้วยความคิดที่ว่า การติดต่อสื่อสารผ่านระบบเทคโนโลยีโทรคมนาคมมีความรวดเร็ว ถูกต้อง เที่ยงตรงและที่สำคัญ คือ ใช้ง่าย เพียงใช้นิ้วมือเดียวก็สามารถย่อโลกทั้งใบมาอยู่ในจอสี่เหลี่ยมเบื้องหน้าได้ โดยมีประชาชนคนไทยทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้หญิง หรือผู้ชายจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันอย่างไร ล้วนแต่เป็นผู้รับสารทั้งสิ้น ยิ่งเทคโนโลยีด้านการสื่อสารก้าวหน้าไปมากเท่าไร สื่อก็ต้องยิ่งแข่งขันกันมากขึ้นเท่านั้นและยิ่งทำให้สื่อใช้เทคโนโลยีขั้นสูงไปในการสร้างเทคนิควิธี กลยุทธ์ เอาชนะใจลูกค้า ก็คือผู้รับสารมากขึ้นเท่านั้น และแน่นอนว่าเทคโนโลยีคือเครื่องมือของการผลิตความจริงเทียมที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง สิ่งที่สำคัญที่เราควรทำความเข้าใจร่วมกันคือ สื่อทุกชนิด ทุกรูปแบบล้วนผ่านการวางแผน พิจารณา คัดเลือก กลั่นกรอง และถูกออกแบบมาแล้วอย่างดี (นิษฐา หุ่นเกษม : รู้เท่า รู้ทัน “สื่อ”)

ดังนั้นข่าวสารที่ส่งผ่านสื่อต่างๆ จึงมีความสำคัญมากในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน เนื่องจากเราต้องเปิดรับข่าวสารอยู่ตลอดเวลา เรียกได้ว่าตั้งแต่ลืมตาตื่นจนกระทั่งหลับตานอนในแต่ละคืนก็ว่าได้ ในโลกของแห่งข่าวสารที่ไร้พรมแดนที่ใครๆ ก็สามารถใช้เทคโนโลยีกระจายข่าวสารโดยแต่ละคนก็นำเสนอข่าวก็มีมุมมองของตนแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นผู้นำเสนอข่าวสาร

ในสื่อ กระแสหลัก หรือที่เรียกกันว่าสื่อเก่า อันได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และสื่อทางเลือก หรือที่เรียกกันว่า สื่อใหม่อัน ได้แก่ อินเทอร์เน็ต มือถือ รวมไปถึงวัฒนธรรมแบบประชานิยม หรือวัฒนธรรมป๊อป ซึ่งในอนาคตความสำคัญของสื่อเก่าบางประเภทเช่น หนังสือพิมพ์ จะถูกเข้าแทนที่ด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภทโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นสื่อเฉพาะกลุ่มที่ทำให้มนุษย์ แยกกันอยู่ไม่อยู่รวมกันเป็นสังคมโดยแต่ละกลุ่มก็จะติดตามสื่อที่แตกต่างกัน จุดอ่อนของสื่ออยู่ที่การตีความ ซึ่งสอดคล้องกับ อาณาภพ ถิรลาภ นักวิชาการอิสระด้านสื่อสารและสารสนเทศ กล่าวว่า ทิศทางโทรคมนาคมสื่อสารทั่วโลกจะหลอมรวมสื่อเข้าด้วยกันแน่นอน

สื่อรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย และขยายขอบเขตจากรูปแบบเดิมออกไปกว้างมากยิ่งขึ้น เยาวชนที่กำลังเรียนรู้โลกจากจอสี่เหลี่ยมเล็กนั้นมีอิทธิพลกับคนไทยโดยเฉพาะเยาวชนมากแค่ไหน ทุกวันนี้เรามักได้ยินข่าวคราวถึงพฤติกรรมความรุนแรงในหมู่เยาวชนที่สู้อาการให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น การเฉยเมยต่อคำกล่าวตักเตือนของผู้ใหญ่ การไม่สนใจต่อความรู้สึกของผู้อื่น การเรียนที่ตกผลและการหนีเรียน, การขาดเรียนโดยไร้เหตุผล อิทธิพลของสื่อโดยเฉพาะโทรทัศน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของเด็กไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นประเด็นปัญหาของสังคมที่ทั่วโลกตระหนักถึงความมีอยู่จริงและพยายามหาทางแก้ไขด้วยหนทางต่างๆ มีผลการวิจัยของคณะนักจิตวิทยาแห่งสถาบันเพื่อการวิจัยทาง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเทคโนโลยีการโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียง คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

[illegible][illegible]

นิยามของ Media Literacy คือ The ability to Access, Analyze, Evaluate and Communicate information in a variety of form ถอดความได้ว่า ความสามารถในการเข้าถึง การวิเคราะห์วิพากษ์ การประเมินค่า และทักษะการตอบสนอง (สื่อสาร) ต่อข่าวสารในรูปแบบต่างๆ

การรู้เท่าทันสื่อ ยังเป็นเรื่องที่ต้องฝึกฝน และลงมือสร้างปฏิบัติการด้วยตัวของผู้นับถือสื่อหรือผู้รับสาร การรู้เท่าทันสื่อจากการลงมือทำ จึงเป็นเรื่องยาก และจำเป็นต้องอาศัยพลังงานจากภาคสังคม เช่นการสร้างกิจกรรมรู้เท่าทันสื่อ ในเด็กเล็ก ค่ายเยาวชนรู้เท่าทันสื่อ หลักสูตรรู้เท่าทันสื่อในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย เว็บไซต์รู้เท่าทันสื่อ งานเขียนเผยแพร่ให้รู้เท่าทันสื่อ การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อ การคิดค้นรูปแบบและกลยุทธ์กระตุ้นเตือนสังคมให้รู้เท่าทันสื่อ

พอล อาร์และเอลเดอร์ แอล (Paul R, Elder L, 2003) อ้างถึงใน รู้ทันสื่อที่เขียนแนะนำ เรื่องการบริโภคข่าวสารโดยไม่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสื่อในหนังสือ How to Detect Media Bias & Propaganda in National and world News ว่านักบริโภคข่าวสารที่มีสายตาวិพากษ์ (Critical) จะมีลักษณะดังนี้

1. ศึกษาความเห็นที่หลากหลาย แสวงหาข้อมูลจากมุมอื่นในโลกกว้างเรียนรู้การตีความข่าวหรือเหตุการณ์ โดยใช้มุมมองที่หลากหลาย

2. พยายามทำความเข้าใจและเข้าถึง แก่นแท้แห่งสารหรือแหล่งความคิดอื่นๆ นอกเหนือจากแหล่งข่าวในสื่อกระแสหลัก

3. เรียนรู้ที่จะแยกแยะความเห็นหรือเจตนาต่างๆ ที่แฝงอยู่ในเนื้อหาของข่าวสารนั้น

4. หัดเรียบเรียงข่าวต่างๆ ใหม่ โดยอาศัยสำนึกและสติเพื่อเตือนตัวเองว่า เรื่องที่ได้รับฟังหรืออ่านนั้น สามารถถูกเขียนหรือบอกเล่าได้ต่างออกไปด้วยมุมมองที่แตกต่างออกไป

5. แยกแยะและวิเคราะห์องค์ประกอบของข่าวด้วยวิธีการเดียวกับที่วิเคราะห์การนำเสนอความเป็นจริงอื่นๆ ในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งมีการผสมปนเปกันไประหว่างความเป็นจริงและการตีความ

6. ประเมินข่าวในแง่ความชัดเจน ความถูกต้อง ความเกี่ยวพัน ความลึก ความกว้าง และนัยสำคัญของประเด็นข่าวที่น่าเสนอ

7. สังเกตเห็นความขัดแย้งและความไม่สอดคล้องกันในข่าวหนึ่งข่าว

8. สังเกตเห็นเจตนา วาระแอบแฝง หรือผลประโยชน์ที่เอื้อกับผู้ที่อยู่ในข่าวและผู้ที่อยู่เบื้องหลังข่าว

9. สังเกตเห็นทั้งข้อเท็จจริงที่ถูกนำเสนอ และข้อเท็จจริงที่ถูกเพิกเฉย

10. สังเกตเห็นความไม่ถูกต้องของข้อมูลที่ได้มีการกล่าวอ้างว่าเป็นความจริง

11. สังเกตเห็นสมมติฐานหรือการคาดเดาอันน่าเคลือบแคลงที่ซ่อนอยู่ในสาร

12. สังเกตความหมายแฝงในข่าว แม้จะไม่ได้มีการพูดออกมาอย่างชัดเจน

13. สังเกตเห็นการสรุปความที่ได้รับการเน้นย้ำ และการสรุปความที่ถูกละเว้น

14. สังเกตเห็นความเห็นที่ได้รับการนำเสนอในแง่บวกอย่างเป็นระบบ และความเห็นที่ได้รับการนำเสนออย่างเป็นระบบ

15. ไม่มีความขัดแย้งอย่างง่าย ๆ แต่พยายามประนีประนอมเพื่อที่จะหาข้อยุติของเรื่องว่าผู้ที่สนใจจะศึกษาค้นคว้าวิจัยจะสนใจในประเด็นใดบ้าง (Critical Thinking) การศึกษาวิจัยมีความเกี่ยวข้องกับ (Conventions) และข้อห้ามปฏิบัติของสังคม (Taboos) มาใช้ในการกำหนดทิศทางของประเด็นปัญหา

16. ข้อคำถามของการวิจัยเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความขัดแย้งของสังคม (Conventions) และข้อห้ามปฏิบัติของสังคม (Taboos) มาใช้ในการกำหนดทิศทางของประเด็นปัญหา

17. ข้อคำถามของการวิจัยเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความขัดแย้งของสังคม (Conventions) และข้อห้ามปฏิบัติของสังคม (Taboos) มาใช้ในการกำหนดทิศทางของประเด็นปัญหา

เอกสารอ้างอิง

กรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

กระทรวงวิทยาศาสตร์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

ชาตรี เจริญศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://gotoknow.org/blog/c4/news/22545>

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3

นางสาว นงนุช นามศิริ ผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชน (2546) <http://www.mtc.or.th> ฉบับที่ 3